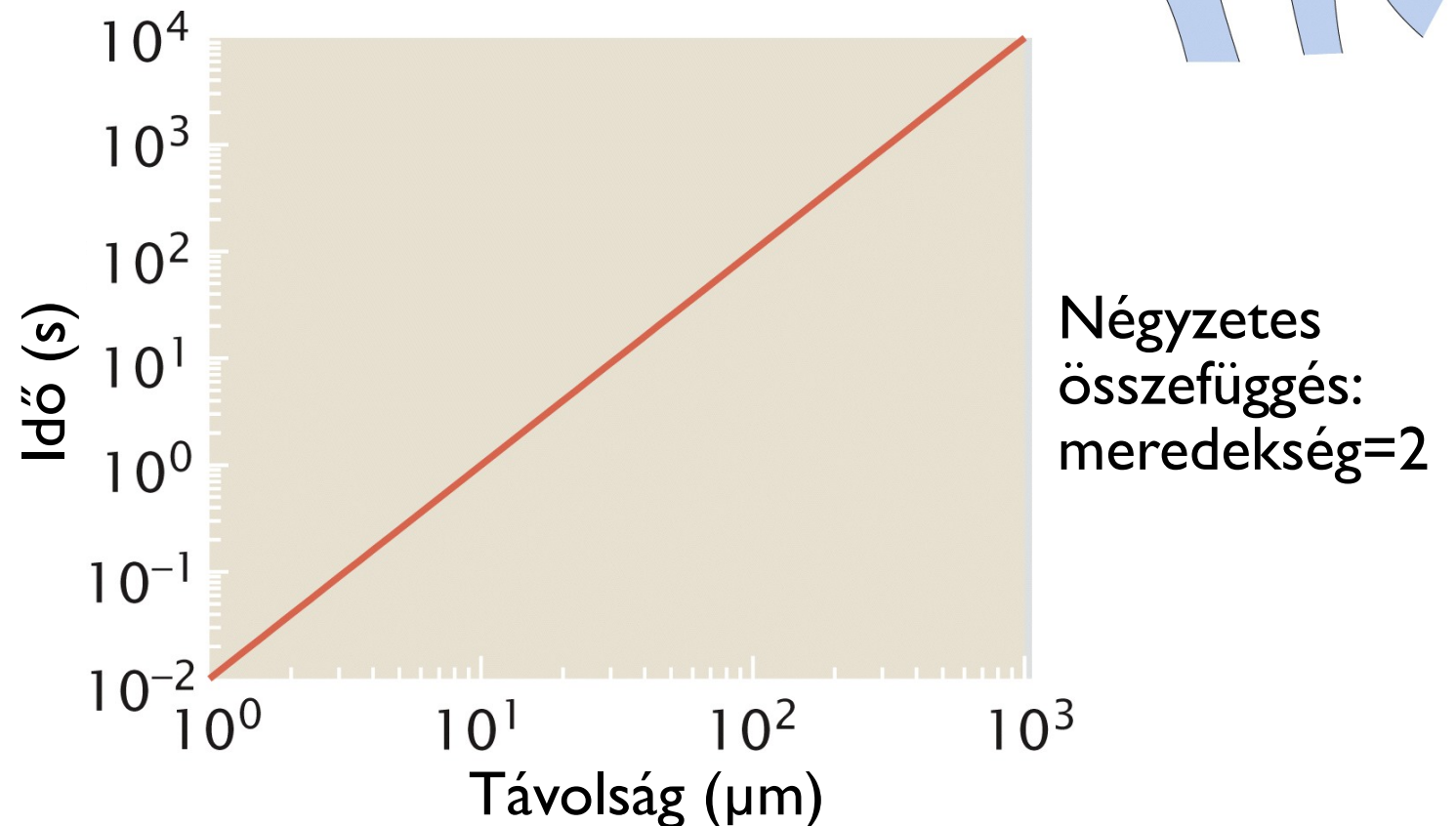
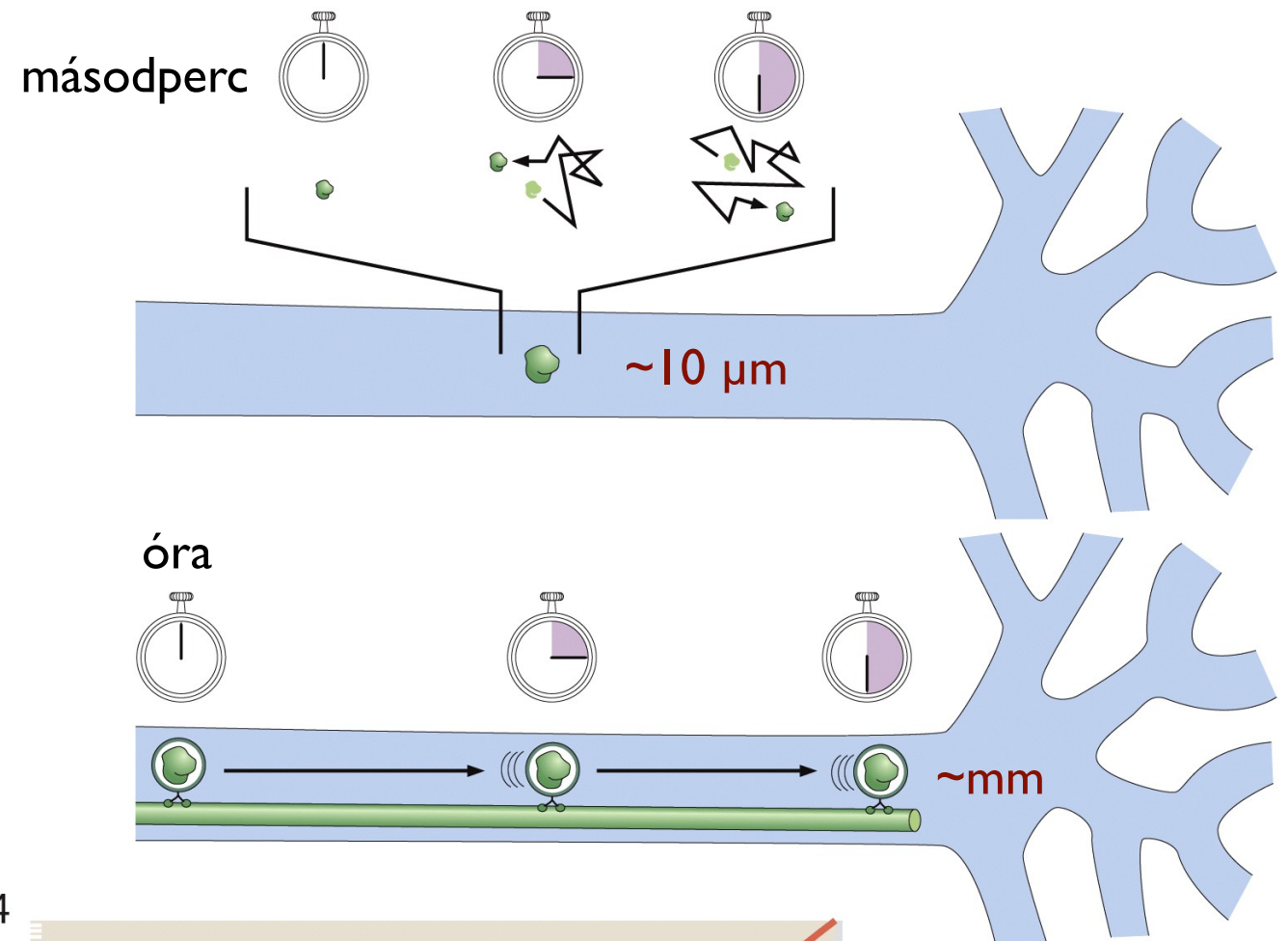
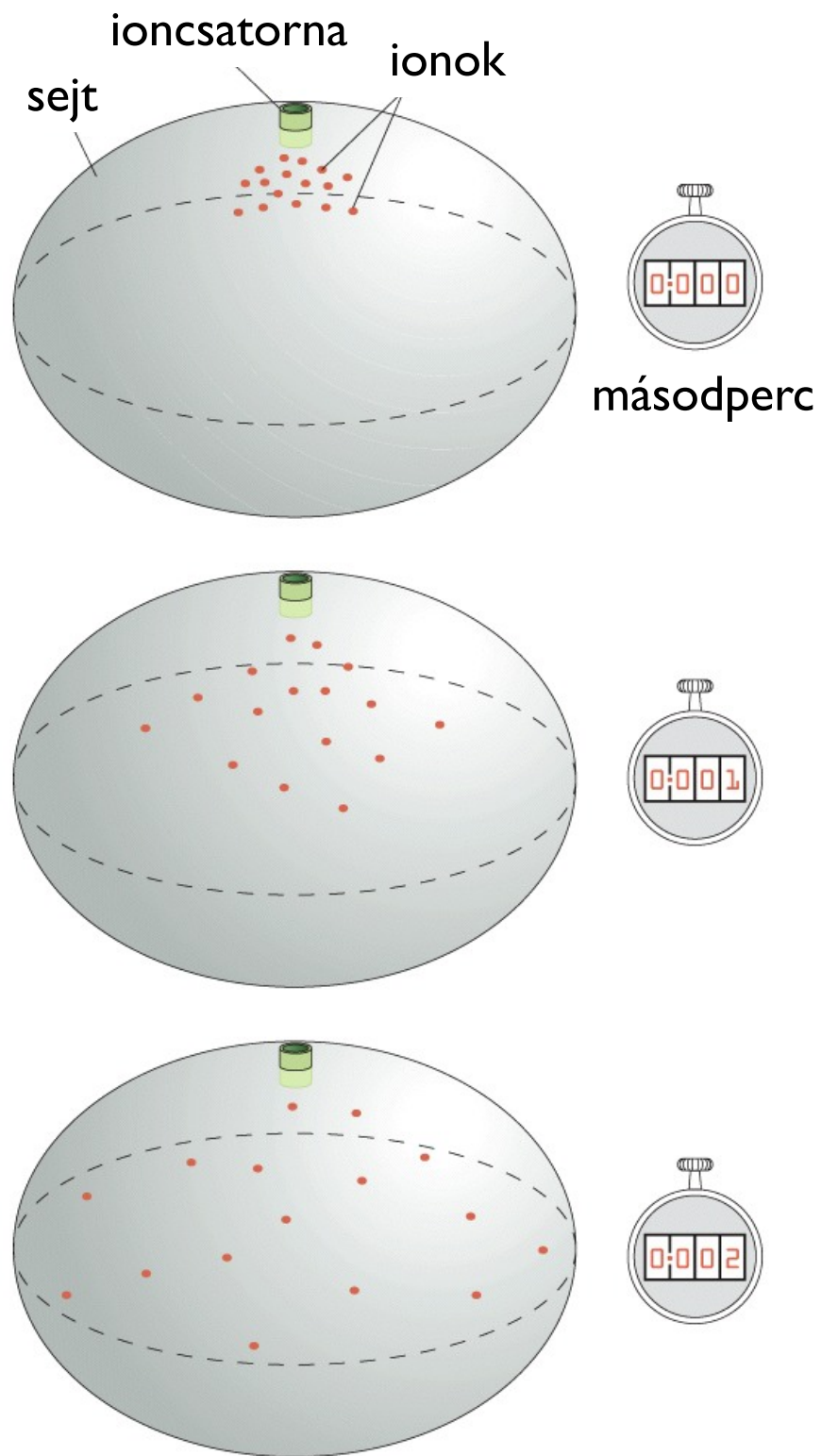

FOLYADÉKOK ÉS GÁZOK ÁRAMLÁSA A VÉR MINT FOLYADÉK

KELLERMAYER MIKLÓS

A diffúzió csak rövid méretsálán gyors

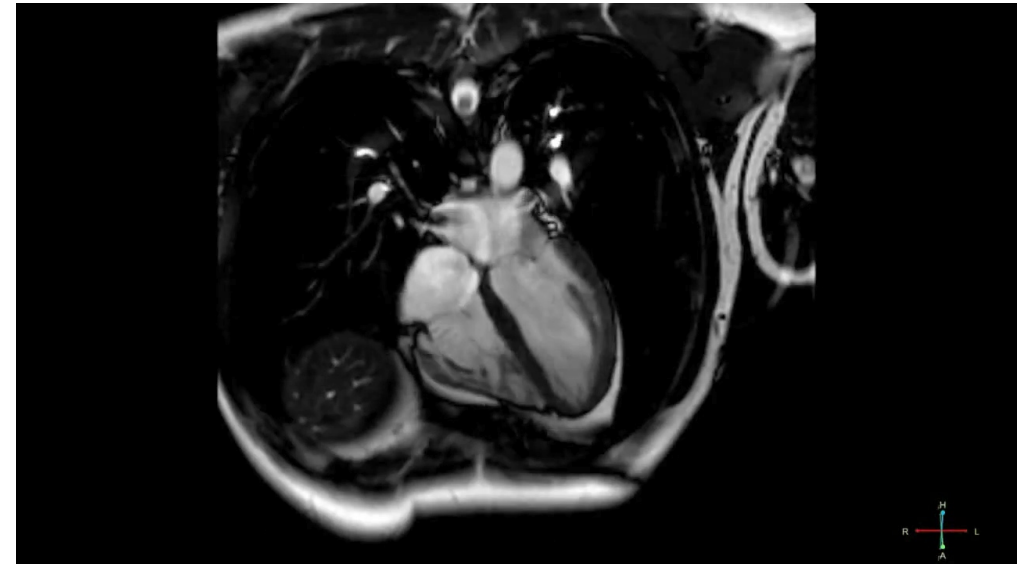

Áramlások jelentősége

I. Hemodinamika

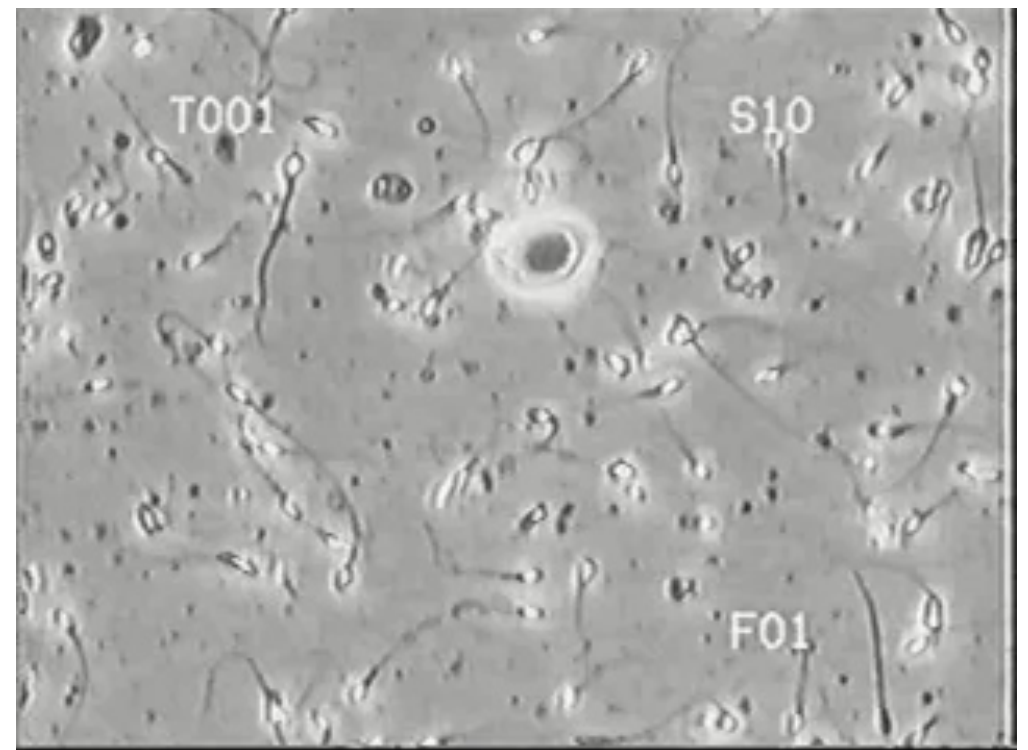
Pl.: Milyenek a véráramlási viszonyok az érrendszerben?

(ugyanígy: gázok áramlása a légutakban)

II. Viskózus folyadéokban történő mozgások

Pl.: Mekkora erőt kell legyőznie egyetlen spermacitának mozgása során?

N.B.: a gázok - ellentétben a folyadékokkal - összenyomhatók. Élettanilag releváns nyomáskülönbségek (~ 100 Pa) esetén azonban térfogat-/sűrűségváltozásuk elhanyagolható.

Folyadékok és gázok áramlása

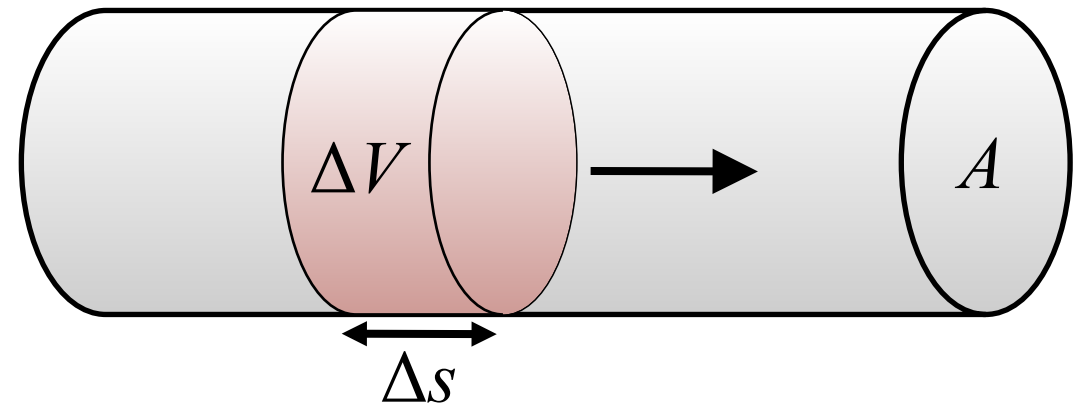
A vér fizikai tulajdonságai

- Alapfogalmak
- Folyadékok fajtái
- Áramlások fajtái
- Törvények, összefüggések
- Vér mint folyadék; a vérvizkozitás meghatározói

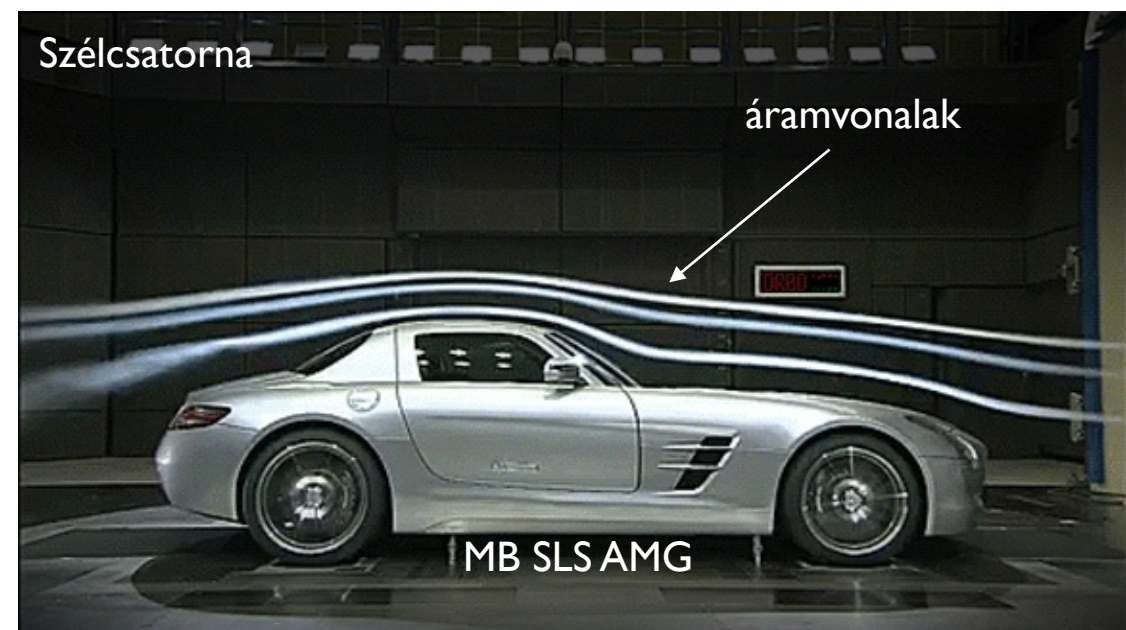
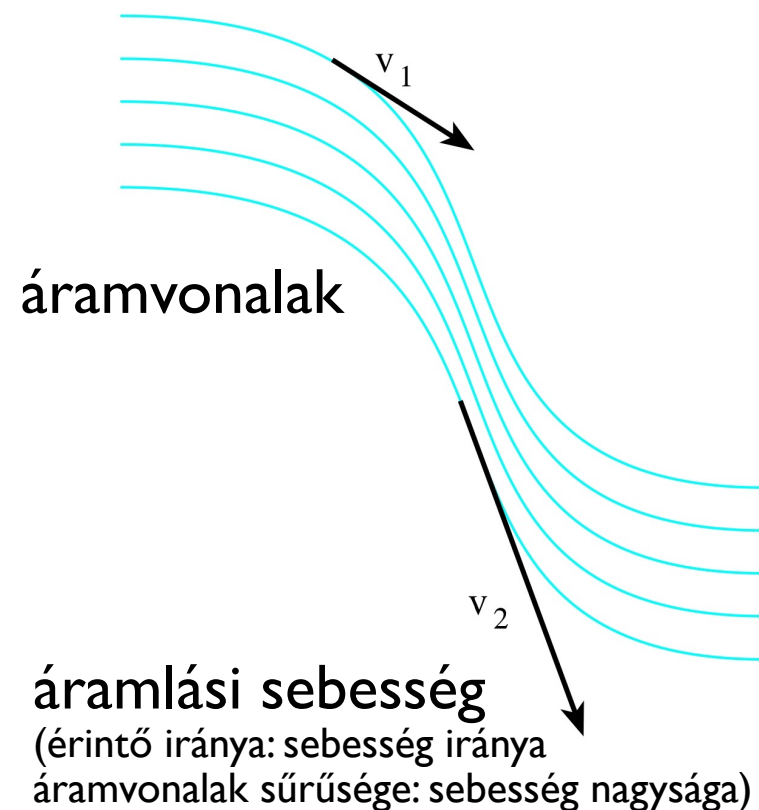
Alapfogalmak I.

Térfogati áramerősség (I_V):

$$I_V = \frac{\Delta V}{\Delta t} = A \frac{\Delta s}{\Delta t} = A \bar{v}$$

Átlagsebesség: $\bar{v} = \frac{I_V}{A}$

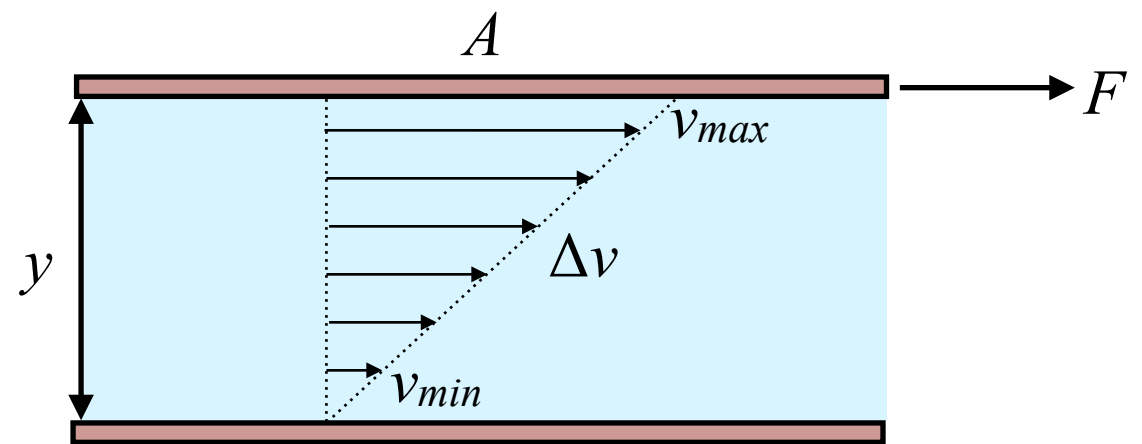
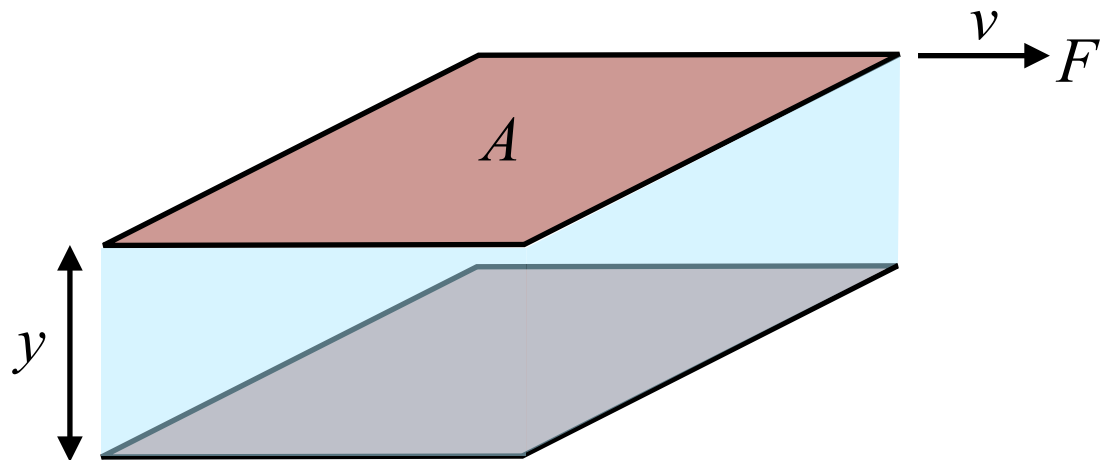

Az áramlás láthatóvá tehető

Alapfogalmak II.

Viszkozitás (belső súrlódás)

F	= nyíróerő
A	= folyadéklemez területe
η	= viszkozitás
v	= áramlási sebesség
y	= folyadéklemezek közötti távolság
F/A	= nyírófeszültség (τ)
$\Delta v/\Delta y$	= sebesség grádiens (D)

$$\frac{F}{A} = \eta \frac{\Delta v}{\Delta y} \quad (\text{Newton-féle súrlódási törvény})$$

$$\eta = \frac{\tau}{D}$$

A viszkozitás mértékegységei: $1 \text{ Pas} = 1 \frac{\text{Ns}}{\text{m}^2} = 10 \text{ P}(\text{poise})$

Desztillált víz viszkozitása (25 °C): $\sim 1 \text{ mPas}$ (1 centipoise)

N.B.: gázokban $\eta \sim T$

Részecskék közötti impulzuscsere a lemezek egymáson való elcsúszása ellen hat.

folyadékokban $\eta \sim e^{E/k_B T}$

A részecskék közötti "lyukak" relatív koncentrációjával csökken a viszkozitás.

Folyadékok fajtái

Sebességgrádiens és nyírófeszültség összefüggése
reális folyadékokban

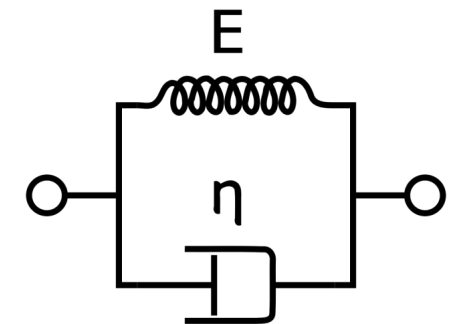
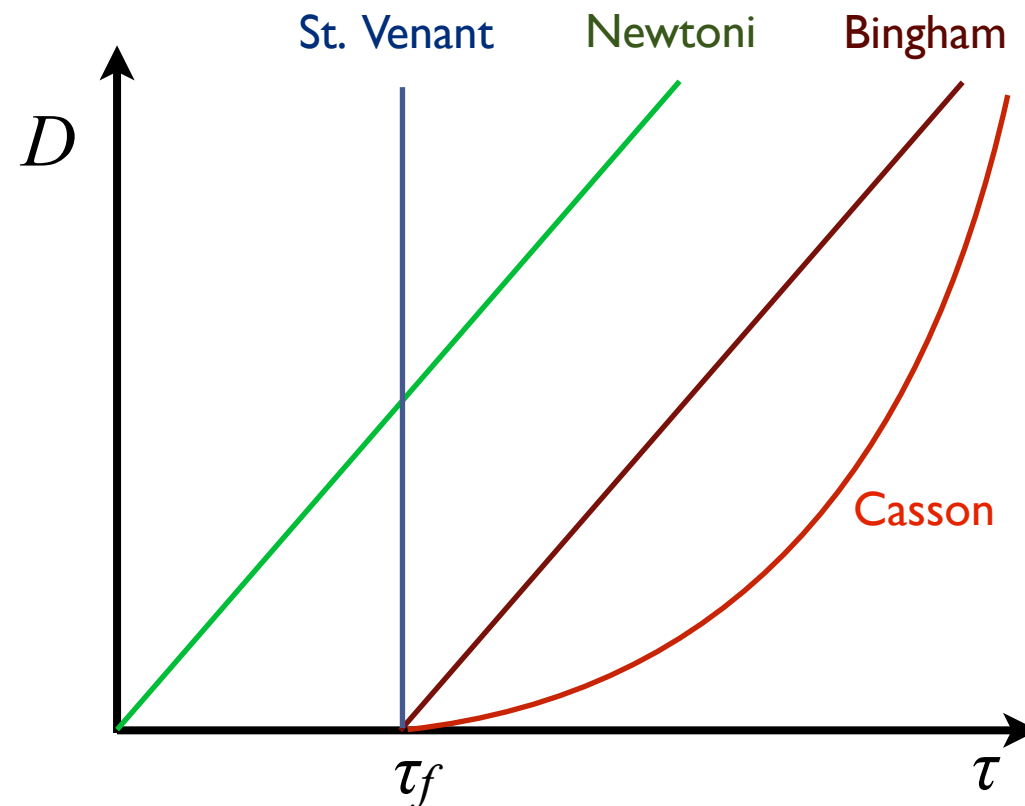
1. Ideális

súrlódásmentes, nem
összenyomható
 $\rho = \text{konstans}$, $\eta = 0$

2. Nem ideális (reális)

a. Newtoni (viszkózus)
 η független a
nyírófeszültségtől

b. Nem-newtoni (anomális)
 η a nyírófeszültséggel
változik

Viszkoelasztikus
test model - Kelvin-
test: párhuzamosan
csatolt rugó és
dugattyú

- τ_f = folyási határ (küszöbfeszültség)
- Viszkoelasztikus anyagok: elastikus test + viszkózus folyadék (pl. polimer-, makromolekula-oldatok)
- Stressz-relaxáció: feszültség lecsengése idő függvényében hirtelen megnyújtott viszkoelasztikus testben.
- A vér nem-newtoni folyadék, viszkoelasztikus tulajdonságokkal rendelkezik!

Áramlások fajtái

1. Stacionárius

Csőkeresztmetszen időegység alatt átáramló folyadékmennyiség konstans (az áramlást jellemző mennyiségek nem változnak)

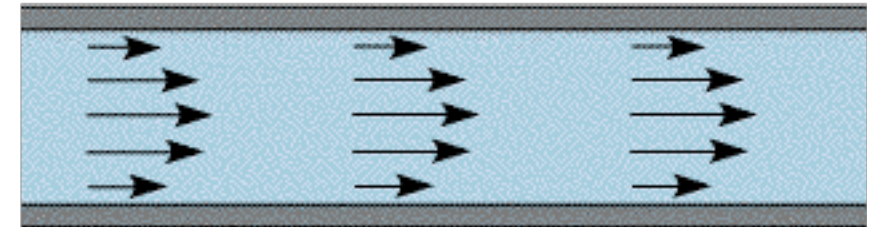
2. Lamináris

Folyadékrétegek nem keverednek

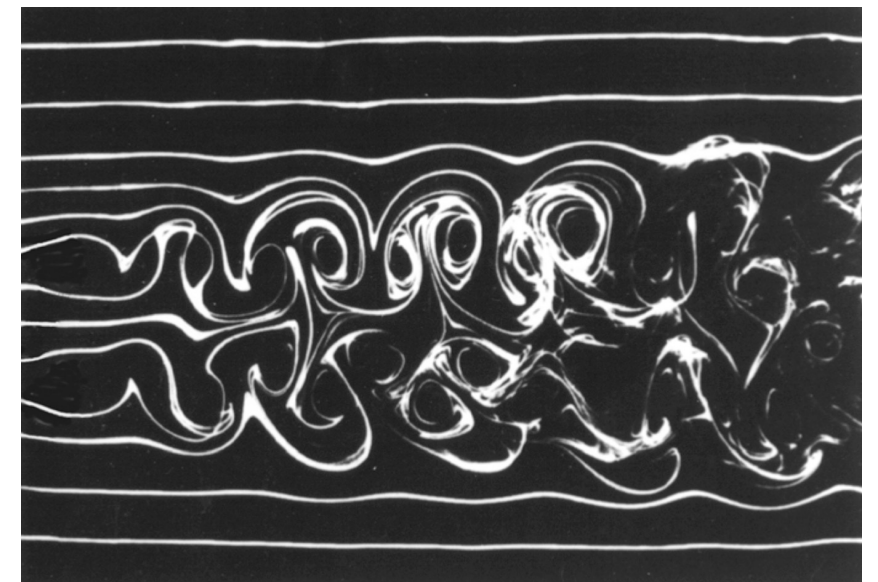
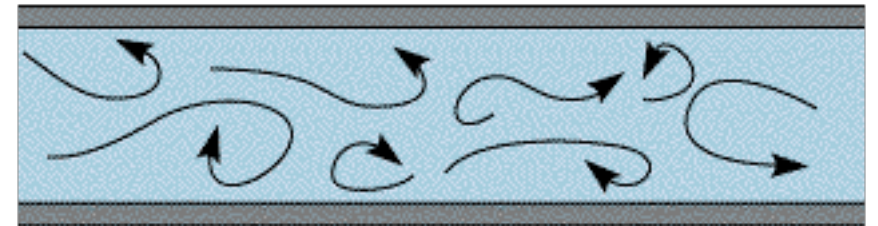
3. Turbulens

Folyadékrétegek keverednek

lamináris
áramlás

turbulens
áramlás

Reynolds-szám (Re):

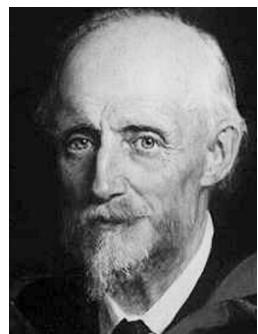
$$Re = \frac{vr\rho}{\eta}$$

v = folyadékáramlási sebesség (m/s)

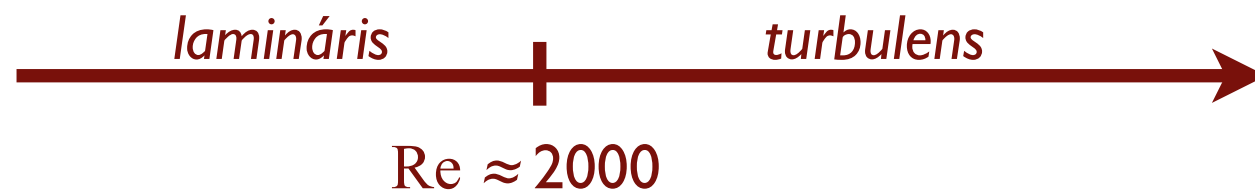
r = cső sugara (m)

ρ = folyadék sűrűsége (kg/m³)

η = viszkozitás (Ns/m²)

Osborne Reynolds
(1842-1912)

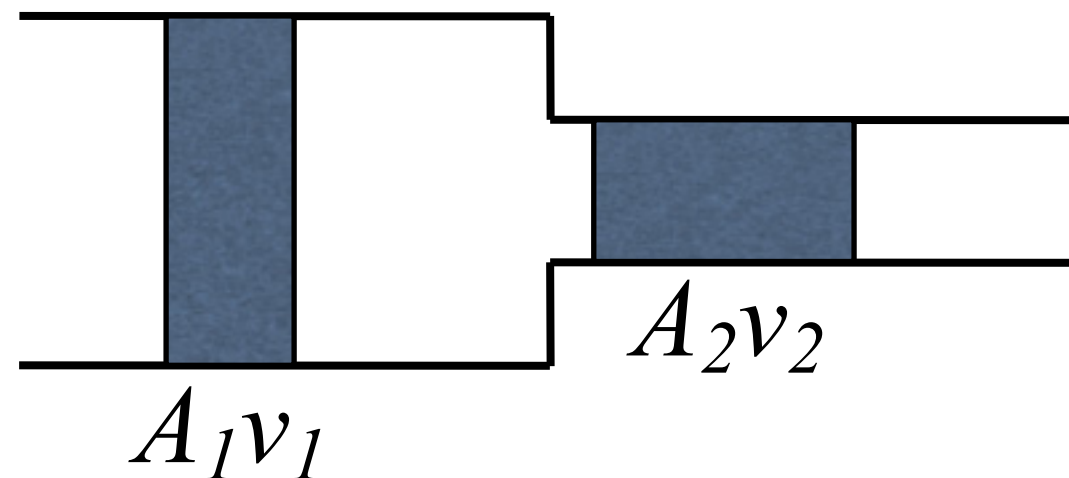

“Ha találkozom Istennel, két kérdésem lesz: Miért relativitás? Miért turbulencia?
Szerintem az elsőre fog tudni válaszolni.” (Werner Heisenberg)

Törvényszerűségek ideális folyadékokban I.

Kontinuitási egyenlet:
térfogati áramerősség konstans

$$A_1v_1 = A_2v_2 = \textit{konst}$$

A =keresztmetszet
 v =áramlási sebesség

Törvényszerűségek ideális folyadékokban II.

Bernoulli törvény - energiamegmaradás törvénye

Daniel Bernoulli
(1700-1782)

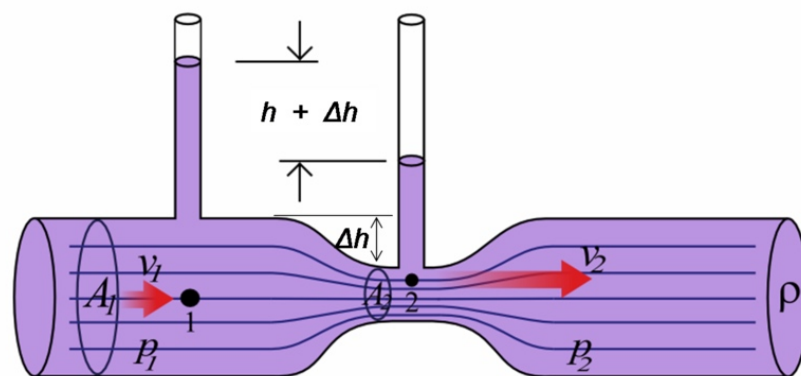
$$p + \frac{1}{2}\rho v^2 + \rho gh = konst$$

p = sztatikus nyomás
 $\frac{1}{2}\rho v^2$ = dinamikus nyomás (torló nyomás)
 ρgh = hidrosztatikai nyomás

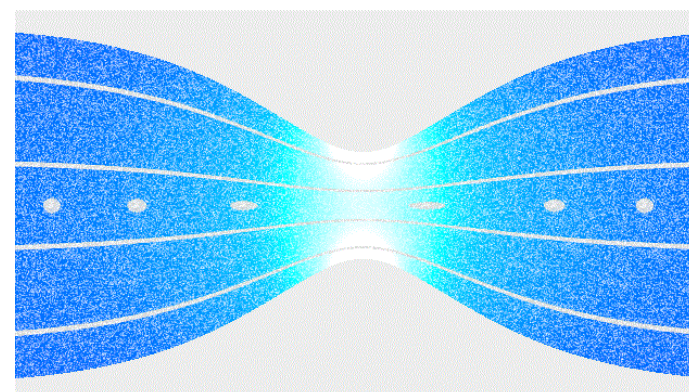
Alkalmazás: Venturi-effektus

Giovanni Battista
Venturi
(1746-1822)

A sztatikus nyomás lecsökken
a cső szűkületében

Venturi cső

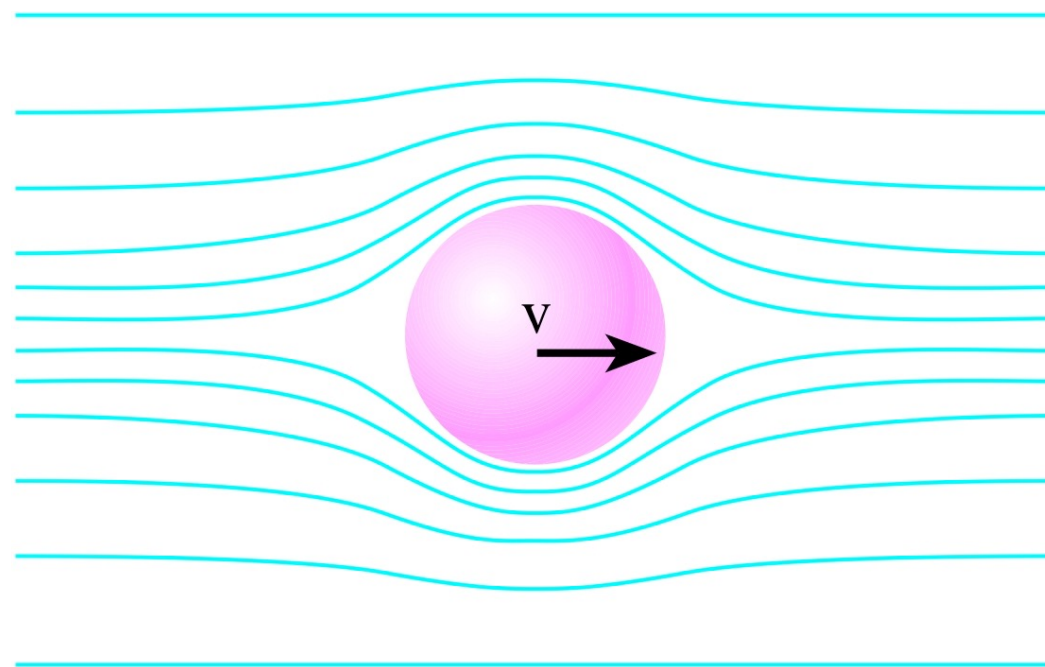
- Kettős pulzus (*pulsus bisferiens*) aorta insufficienciában
- Aspirátor (vákuum szivattyú)
- Inspirátor (Bunsen-égő)
- Mérőeszközök (térfogati áramerősség)
- Szódás szifon
- Porlasztó (atomizátor, spray, karburátor)
- Fúvós hangszerek fúvókái
- Diffúzor

Törvényszerűségek viszkozus folyadékokban I.

Stokes törvény

Georg Gabriel Stokes
(1819-1903)

$$F = \gamma = 6r\pi\eta v$$

F = erő

γ = közegellenállási (súrlódási) együttható, alaki faktor

v = folyadékáramlási sebesség

r = gömb sugara

η = viszkozitás

Következő dián jelenléti QR kód!

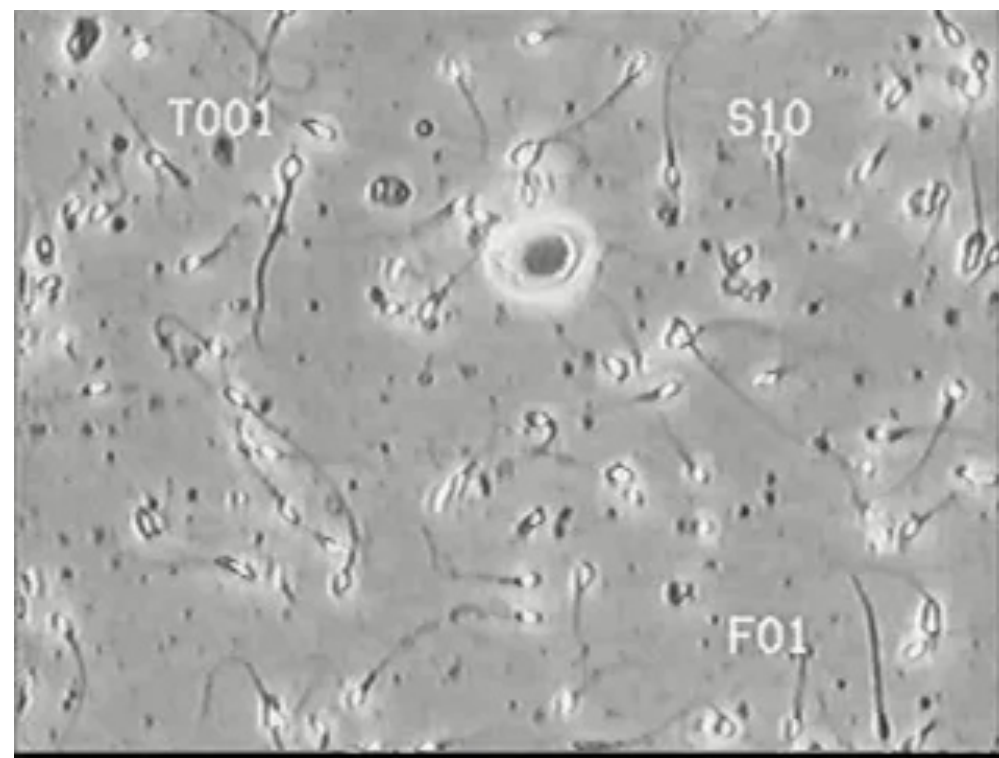

Stokes erő

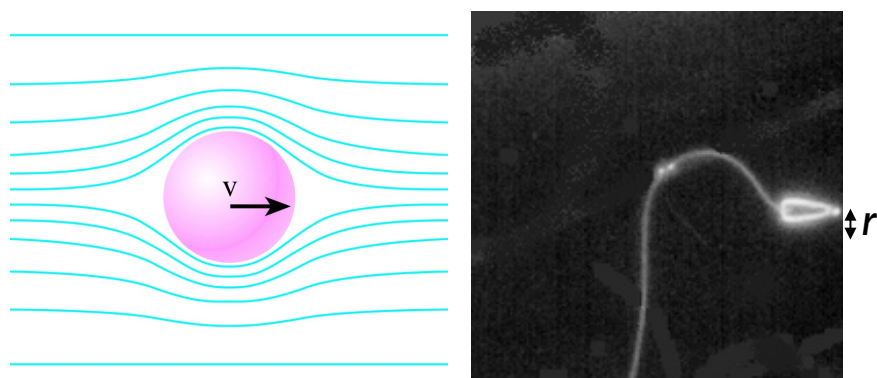
Hidrodinamikai húzóerő (Stokes erő): $F = \gamma = 6r\pi\eta v$

Hat folyadékban álló részecskékre
(lézercsipeszben megragadott mikrogyöngy)

Hat álló folyadékban mozgó részecskékre
(mozgó spermatociták)

$$\begin{aligned} r &= 1.6 \mu\text{m} = 1.6 \times 10^{-6} \text{ m} \\ v &= 50 \mu\text{m/s} = 5 \times 10^{-5} \text{ m/s} \\ \eta &= 10^{-3} \text{ Pas} \end{aligned}$$

Mekkora erőt kell legyőznie egyetlen spermatocitának mozgása során?

$$\gamma = 6r\pi\eta = 6 \cdot 1.6 \times 10^{-6} \cdot \pi \cdot 10^{-3} = 3 \times 10^{-8} \text{ Ns/m}$$

$$F = \gamma = 3 \times 10^{-8} \text{ Ns/m} \cdot 5 \times 10^{-5} \text{ m/s} = 1.5 \times 10^{-12} \text{ N} = \boxed{1.5 \text{ pN}}$$

Törvényszerűségek viszkozus folyadékokban II.

Hagen-Poiseuille törvény

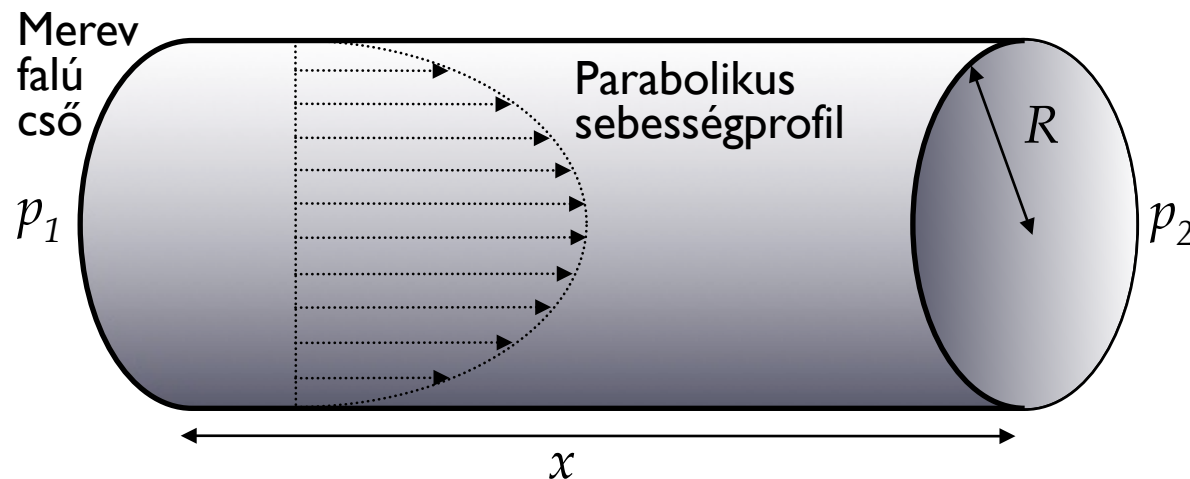
G.H.L. Hagen
(1797-1884)

J.-L.-M. Poiseuille
(1799-1869)

Termodinamikai áram	Áramot fenntartó intenzív mennyiség-különbség	Áramsűrűség	Törvény
Térfogati áram	Nyomás (p)	$J_V = -\frac{R^2}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$	Hagen-Poiseuille

$$J_V = \frac{V}{tA} = -\frac{R^2}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$$

N.B. 1:

$$A = R^2 \pi \Rightarrow I_V = \frac{V}{t} = -\frac{R^4 \pi}{8\eta} \frac{\Delta p}{\Delta x}$$

N.B. 2:

$$I_V = -\frac{R^4 \pi}{8\eta \Delta x} \Delta p \Rightarrow -\Delta p = R_{cső} \cdot I_V \Rightarrow U = R \cdot I$$

$1/R_{cső}$ Ohm-törvény!

N.B. 3:

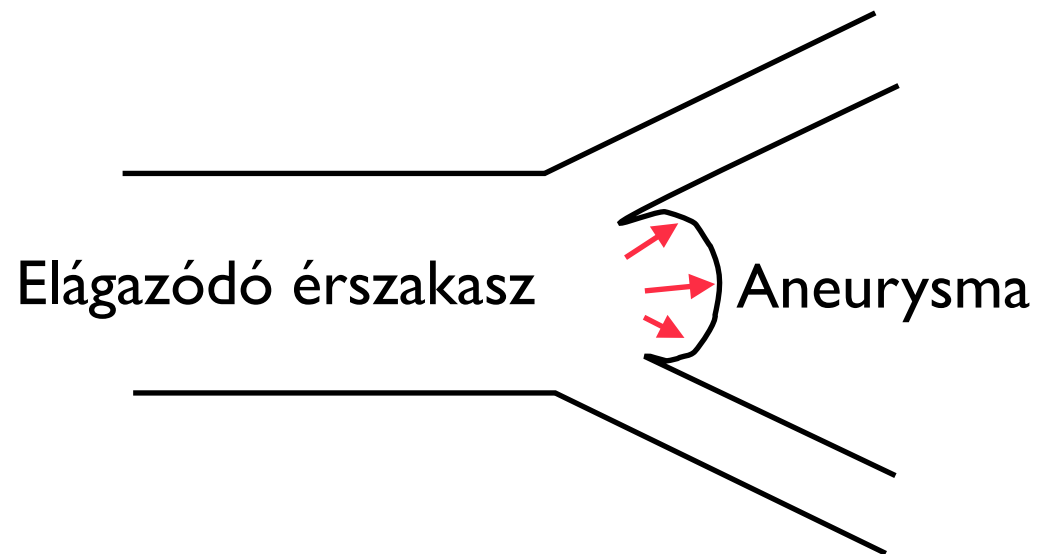
$$\frac{\Delta v}{\Delta r} \sim r \Rightarrow \left(\frac{\Delta v}{\Delta r} \right)_{\max} = R \Rightarrow \tau_{\max} = R$$

A nyírófeszültség a fal közelében maximális (von Willebrand-faktor az érfal közelében nyúlik ki a nyíróerő hatására)

V	= térfogat	$V/t = I_V$	= térfogati áramerősség
t	= idő	$\Delta p / \Delta x$	= nyomásgrádiens, fenntartója $p_2 - p_1$ (negatív!)
R	= sugár	A	= csőkeresztmetszet
η	= viszkozitás	I_V	= térfogati áramerősség
p	= nyomás		
x	= csőhossz		

A folyadékáramlásban közvetlen orvosi jelentősége

Bernoulli törvény:

Hagen-Poiseuille törvény:

$$\frac{V}{t} = \frac{R^4 \pi \Delta p}{8 \eta \Delta x}$$

Aneurysma, értágulat kialakulása:

- Tágulás: érátmérő nő
- Áramlási sebesség csökken a kontinuitási egyenlet miatt
- Érfalra ható (sztatikus) nyomás nő a Bernoulli törvény miatt
- Értágulat fokozódik - összességében pozitív visszacsatolású, katasztrófához vezető állapot.

Átáramló **vérmennyiség** - és vele **együtt a szállított oxigén mennyisége** - **drasztikusan csökken** pathológiás állapotokban:

- érszűkület (pl. diabetes, Bürger-kór)
- vérviszkozitás-változás (pl. láz, anaemia)
- pl.: érátmérő felére csökkenése a térfogati áramerősséget 1/16-ára csökkenti!

A vér mint folyadék

Testtömeg 55-60%-a víz 42 kg (70 kg testsúly)		
2/3 intracelluláris 28 kg	1/3 extracelluláris 14 kg	
	1/3 vérplazma 4-5 kg	2/3 intersticium 9-10 kg

Vér: Átlagos térfogat: 5 l
Átlagos viszkozitás: 5 mPas
Átlagos sűrűség: 1.05 g/cm³
Összetétel: 40-45 % alakos elem, 55-60 % plazma

A vérviszkozitás meghatározói

I. Hematokrit (htc , ϕ):

$$htc = \frac{\text{sejtek}}{\text{össztérfogat}}$$

Normálérték: 0.4-0.5.

A vér mint szuszpenzió viszkozitása
(az élettanilag releváns htc
tartományban):

$$\lg \eta_s = A + B\phi$$

η_s = szuszpenzió viszkozitása
 A, B = tapasztalati állandók

A vérviszkozitás meghatározói

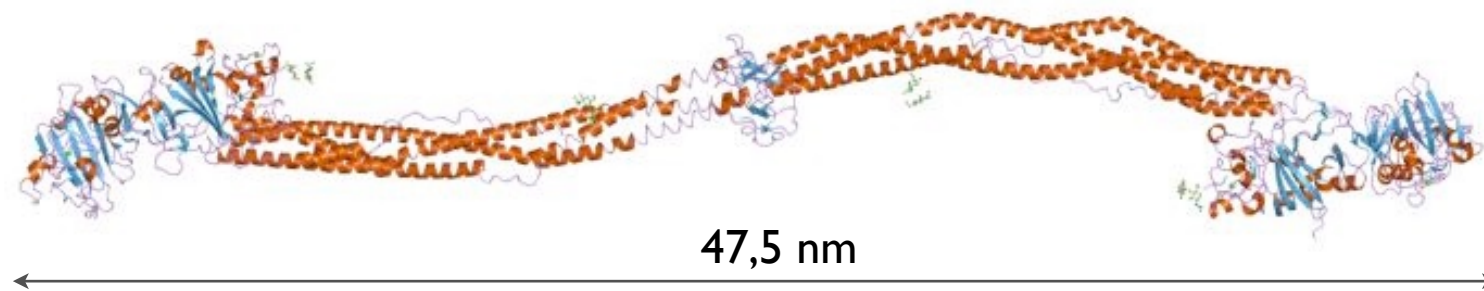
2. *Plazmaviszkozitás*

- Elsősorban a plazmafehérjéktől függ.
- *Paraproteinaemiákban* (myeloma multiplex v. plasmocytoma) az immunglobulinok mennyisége kórosan fokozódott, mely viszkozitásnövekedéshez vezet.

Plazmafehérje	Normális koncentráció	%-os megoszlás	Feladat
Albumin	35-50 g/l	55%	kolloid ozmotikus nyomás fenntartása, transzport
Globulinok	20-25 g/l	38%	Immunrendszer részei
Fibrinogén	2-4.5 g/l	7%	Véralvadás

Fibrinogén, fibrin

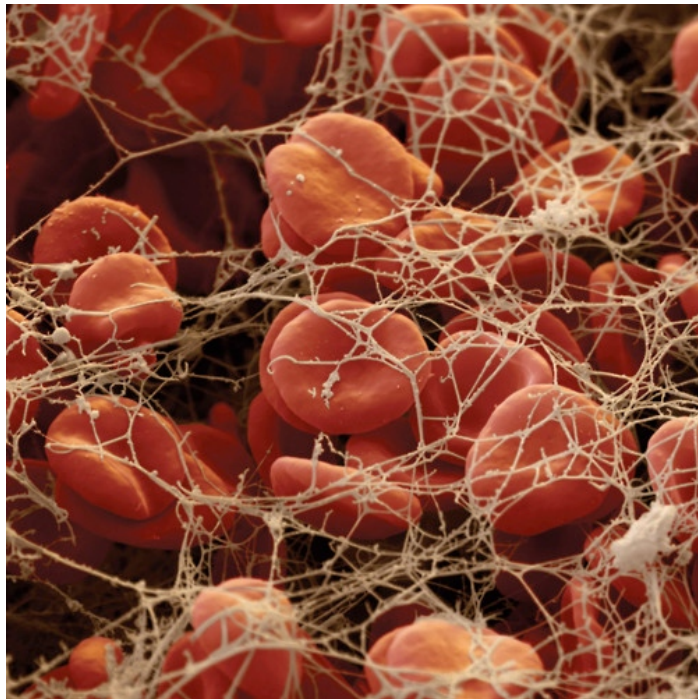

Fibrinogén:

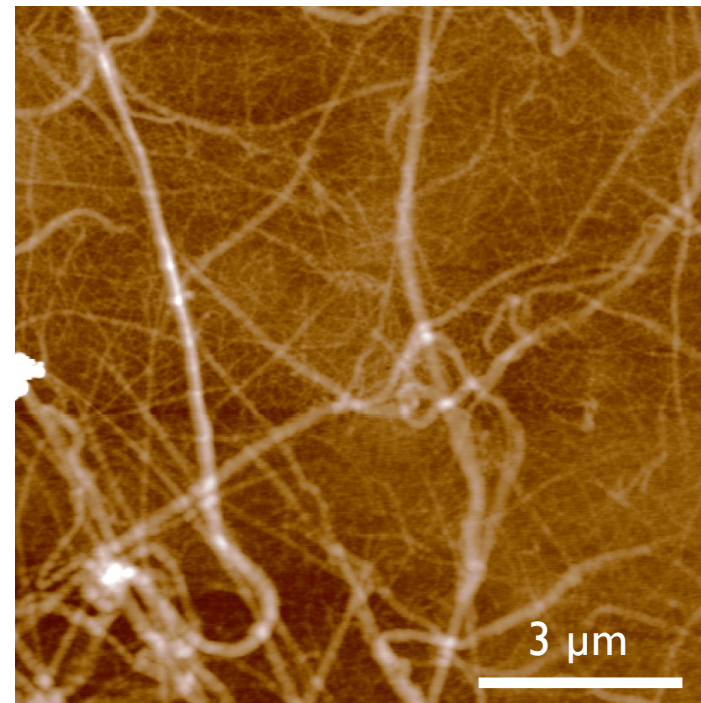
MW = 340.000 Da

Plazmában 2-4 g/l $\approx$ 10 μ M

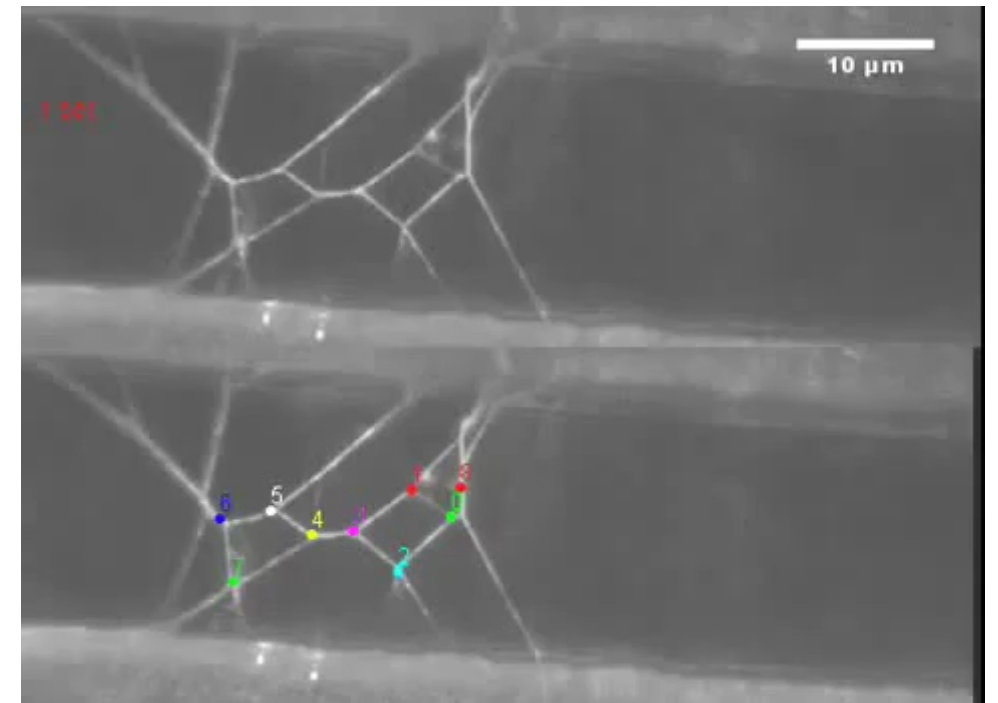
Átlagos távolság a fibrinogén-molekulák között: 55 nm!

Vörösvértestek
fibrinhálóban

In vitro polimerizált fibrin
(AFM)

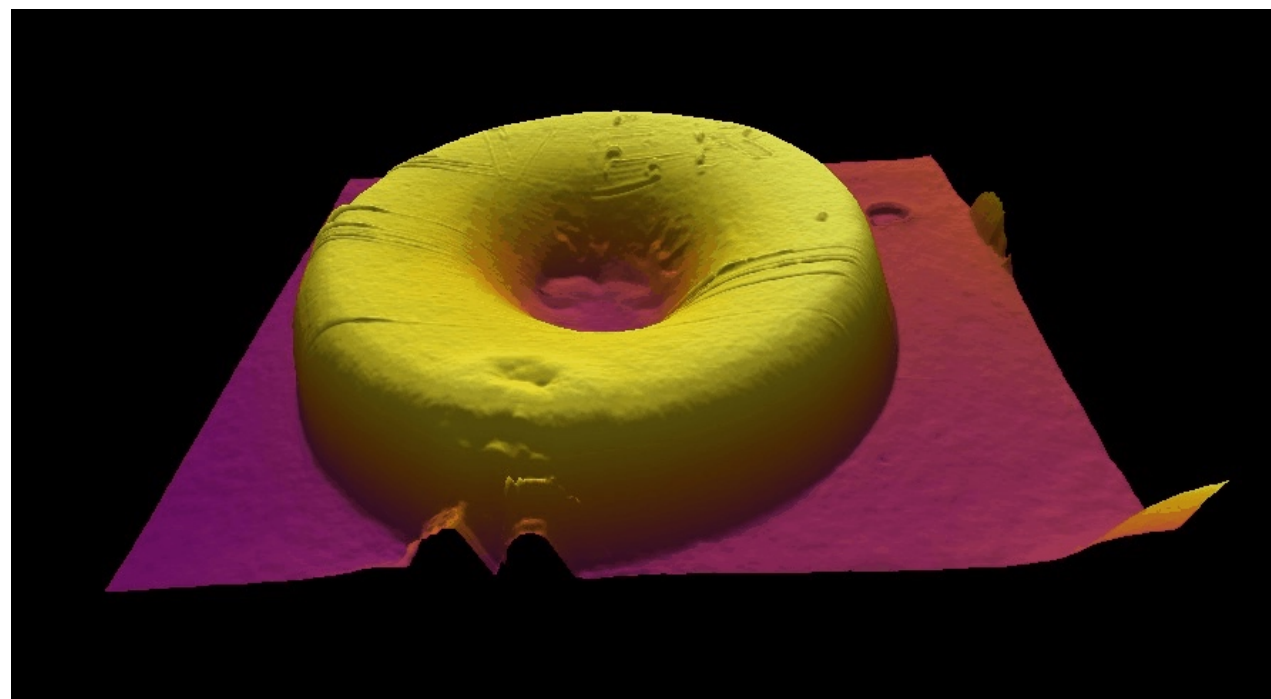

Fluoreszcensen jelölt fibrinszálak
rugalmassága, nyúlékonysága

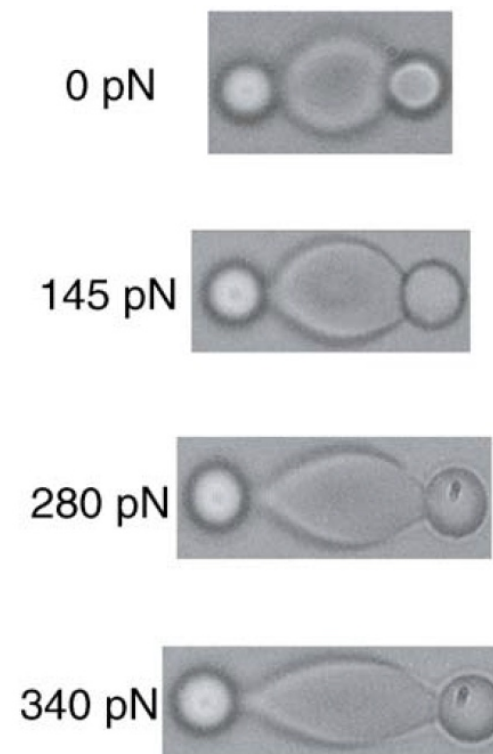
A vérviszkozitás meghatározói

3. Vörösvértestek deformálhatósága

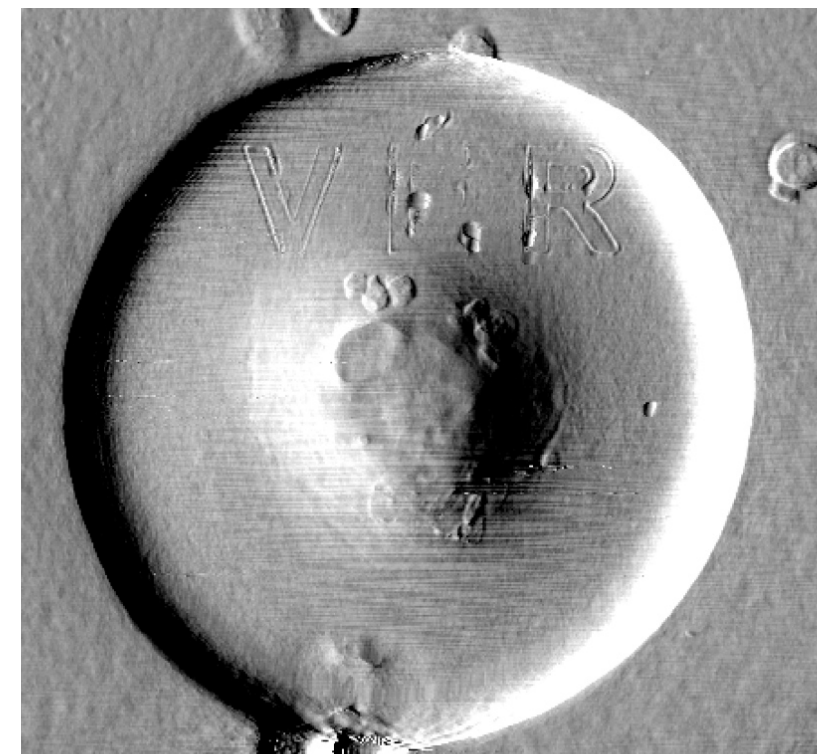
- Vvt-méretű szilárd részecskék 65%-os szuszpenziója téglakemény.
- 95%-os vvt-szuszpénzió viszkozitása csupán 20 mPas!
- Deformáció: csepp, ejtőernyő, nyílhegy alakú sejtek.

7-11 μm átmérőjű korong alakú sejt

VVT deformálás
lézercsipesszel

Fixált, benyomatot
tartó VVT (AFM)

A vérviszkózitás meghatározói

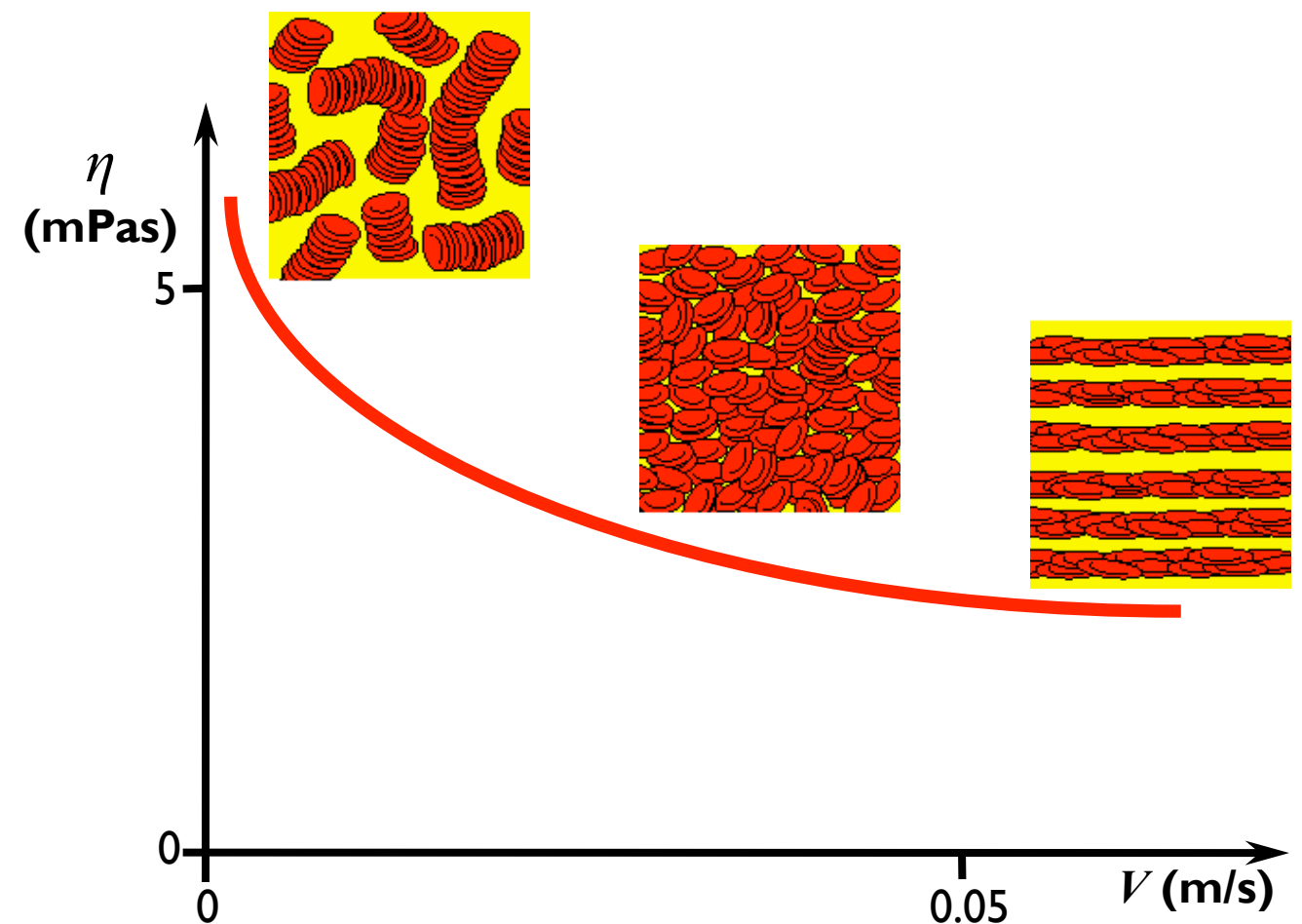
4. Vörösvértestek aggregációs készsége

- Pénztekercsképződés (Rouleaux).
- Alacsony áramlási sebességnél fokozott hajlam.

Pénztekercs

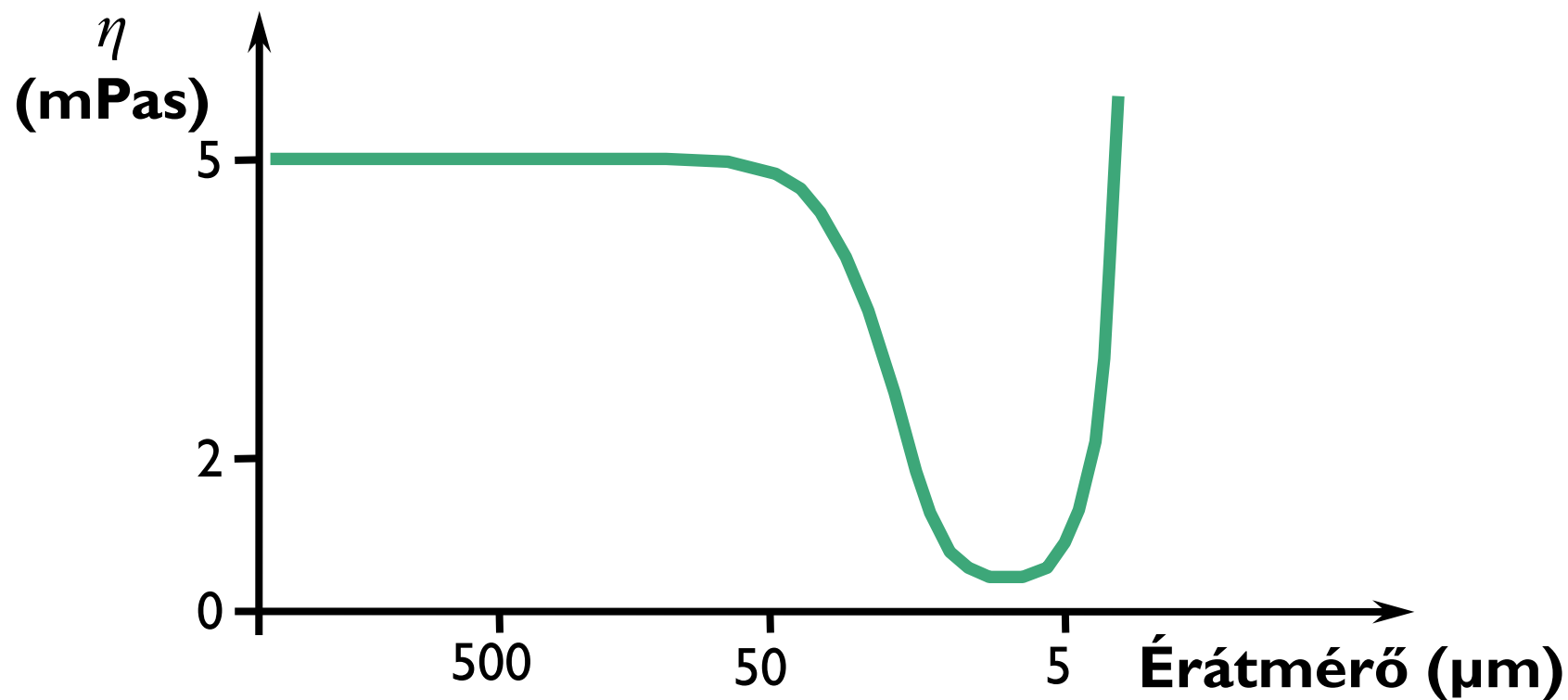
5. Áramlási sebesség, sebességgrádiens

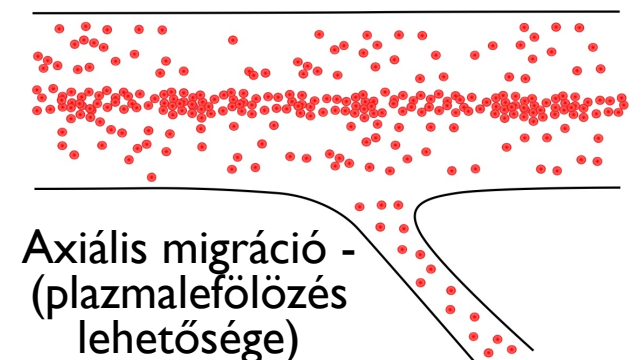
A vérviszkozitás meghatározói IV.

6. Érátmérő

N.B.:

- Érátmérő csökkenésével a vér anomális (nem-newtoni) viselkedése kerül előtérbe.
- Axiális migráció: a vvt-k az ér tengelyébe, sejtoszlopba állnak be (Bernoulli-törvény!): tengely közelében csökken, az érfal közelében nő a sebességgrádiens (csökken a látszólagos viszkozitás, Fåhræus-Lindquist effektus).

OMHV

<http://report.semmelweis.hu/linkreport.php?qr=WTQUDKM8TG9FRNWI>